

Sygn. akt IV CSK 233/11

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 lutego 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z powództwa W. Spółki z o.o. w I.
przeciwko V. Spółce z o.o. Spółce Komandytowej w S.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 16 lutego 2012 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Okręgowego w B. z dnia 18 stycznia 2011 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w B. do ponownego rozpoznania**

Uzasadnienie

Powód – W. spółka z o.o. wniósł pozew przeciwko pozwanemu – V. spółka z o.o. spółka komandytowa o zasądzenie kwoty 22.294,25 Euro wraz z należnymi odsetkami liczonymi od dnia złożenia pozwu do dnia zapłaty tytułem odsetek za

nieterminowe uregulowanie należności wynikającej z zawartej dnia 24 kwietnia 2008 r. ze spółką V. spółką z o.o. umowy sprzedaży projektu pod nazwą elektrownie wiatrowe.

Wyrokiem z dnia 28 czerwca 2010 r., Sąd Rejonowy w B. oddalił powództwo. Ustalił, że powód zawarł w dniu 24 kwietnia 2008 r. umowę sprzedaży projektu z firmą V. spółką z o.o., której przedmiotem było 14 elektrowni wiatrowych oraz drugą umowę sprzedaży projektu 3 elektrowni wiatrowych. Powód wystawił fakturę z dnia 16 czerwca 2008 r. na kwotę 11.953.133 zł z tytułu zaliczki. Na podstawie umowy o przejęcie długu z dnia 15 maja 2008 r. zawartej pomiędzy firmą V. spółką z o.o. a pozwanym przejął on dług wynikający wobec powoda z tytułu wyżej wymienionych umów z dnia 24 kwietnia 2008 r. Na powyższe wyraził zgodę powód. Pozwany w dniu 10 czerwca 2008 r. zapłacił na rzecz powoda kwotę 12.535.327,75 zł - na konto radcy prawnego Marii B. oraz 2.200.000 zł - na konto komornika Artura Z. Pismem z dnia 3 września 2009 r., powód wezwał pozwanego do zapłaty odsetek za nieterminowe uregulowanie należności w łącznej kwocie 22.294,25 Euro. Pozwany, pismem z dnia 7 września 2009 r., odmówił uznania roszczenia powoda.

Jak wynika z poleceń przelewów, pozwany, płacąc na konto radcy prawnego kwotę dla powoda w wysokości 12.535.327,75 zł, jako tytuł przelewu podał jedynie „zabezpieczenie wykonanej umowy SOET”, natomiast w drugim przelewie w kwocie 2.200.000 zł na konto komornika podał jako tytuł przelewu „kwota jak w zajęciu komorniczym sygn. akt ... SOET”. Płacąc dług, pozwany nie wyraził zatem swojej woli o sposobie zarachowania wskazanych kwot. Dopiero w odpowiedzi na pozew oznaczył, że wskazane wpłaty zawierały w sobie również odsetki za zwłokę z tytułu opóźnienia w zapłacie zaliczki. To oświadczenie spełniało wymagania określone w art. 451 § 1 k.c. i było dla powoda wiążące, skoro wcześniej nie złożył powodowi oświadczenia w trybie art. 451 § 2 k.c. W konsekwencji Sąd Rejonowy uznał, że pozwany w procesie wykazał, iż wierzytelność powoda wygasła wskutek zapłaty. Późniejsze pisma procesowe powoda i wywody na temat zaliczenia wskazanych wyżej wpłat również na poczet umowy sprzedaży 3 projektów elektrowni wiatrowych nie miały znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy. Oświadczenie woli pozwanego dotarło bowiem do powoda wcześniej i wywołało skutek prawokształtujący (art. 61 § 1 k.c.). Uwzględniając, że okoliczności sprawy zostały

dostatecznie wyjaśnione do rozstrzygnięcia, Sąd Rejonowy na mocy art. 217 § 2 k.p.c. oddalił wniosek powoda o przeprowadzenie dowodu z przesłuchania stron.

Apelacja powoda wniesiona od wyroku Sądu Rejonowego została oddalona wyrokiem Sądu Okręgowego w B. z dnia 18 stycznia 2011 r., który uznał za prawidłowe ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, jak również przyjętą podstawę prawną rozstrzygnięcia, z wyjątkiem dotyczącym skutków oświadczenia dłużnika o zarachowaniu dokonanej przez niego płatności.

Sąd Okręgowy podkreślił, że postępowanie cywilne realizuje model postępowania kontradyktoryjnego oraz że sprawa była rozpoznawana w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, w którym uwzględnić trzeba ograniczenia, w tym wynikające z art. 479¹² § 1 k.p.c., prowadzące do sprawnego (bezzwłocznego) rozstrzygnięcia sporów. Powód, żądając zapłaty odsetek za dwudziestodniowe opóźnienie w zapłacie należności wynikającej z umowy z dnia 24 kwietnia 2008 r. sprzedaży projektu pod nazwą elektrownie wiatrowe (tej dotyczącej 14 sztuk projektu), dokładnie określił zakres przedmiotowy swojego roszczenia. Przytoczył w pozwie okoliczności faktyczne konkretyzujące to roszczenie i uzasadniające je. Powód ani w pozwie, ani w dołączonym do niego materiale dowodowym nie zawarł wzmianki dotyczącej uzgodnionego przez strony sposobu zarachowania wpłaty dokonanej przez pozwanego w dniu 10 czerwca 2008 r. (kwoty 12.535.327,75 zł - na konto radcy prawnego Marii B. oraz 2.200.000 zł - na konto komornika Artura Z.) ponad kwotę zaliczki wynikającej z umowy dotyczącej 14 sztuk projektu. W pozwie powód stwierdzał jedynie w sposób ogólny, że powyższe wpłaty w łącznej kwocie 4.361.500 Euro (14.735,327,75 zł) były „częściowym uregulowaniem głównego zobowiązania cywilnoprawnego” bez określenia, co rozumiał pod tym pojęciem ani z jakich, poza umową dotyczącą 14 sztuk projektu, stosunków wywodził to zobowiązanie. Sposobu, w jaki powód zarachował świadczenie spełnione przez pozwanego, nie można było wywieść z treści przedprocesowego wezwania do zapłaty z dnia 3 września 2009 r. W piśmie tym pełnomocnik powoda w sposób analogiczny do opisanego w pozwie żądał zapłaty odsetek za nieterminowe uregulowanie należności. Opisał zawarcie dwóch umów w dniu 24 kwietnia 2008 r., umowę o przejęcie długu z dnia 15 maja 2008 r., a następnie odniósł się już tylko

do postanowień § 4 ust. 2 pkt b) umowy dotyczącej sprzedaży 14 sztuk projektu określających wysokość i czterotygodniowy termin do wpłaty zaliczki, liczony od dnia zawarcia umowy, który upłynął 21 maja 2008 r. W piśmie nie odniesiono się do zadłużenia wynikającego z drugiej umowy.

Ponieważ terminy zapłaty w obu umowach były określone w sposób zupełnie różny i od siebie niezależny, nie było podstaw, by, powołując się na § 4 ust. 2 pkt b) umowy dotyczącej sprzedaży 14 sztuk projektu, domagać się zapłaty również za 3 projekty z drugiej umowy. W ocenie Sądu Okręgowego, z przedprocesowego wezwania do zapłaty nie wynikało, że strony uzgodniły sposób zachowania wpłaty pozwanego. Podobnie treść pisma pełnomocnika powódki do pełnomocnika pozwanego nadanego dnia 21 września 2009 r. oraz wyszczególnionych w nim załączników, nie potwierdzała uzgodnienia przez strony sposobu zapłaty należności na poczet obu zawartych umów. Nawet gdyby powód od początku twierdził, że wpłacone należności zostały, zgodnie z umową stron, zachowane także na poczet drugiej umowy, to wymagałoby udowodnienia przez powoda, że mógł żądać należności za 3 projekty z drugiej umowy, gdy pozwany zaprzeczył, by wpłata dotyczyła tej umowy. Powód, na którym spoczywał ciężar udowodnienia, że wpłacona dnia 10 czerwca 2008 r. kwota nie dotyczyła w pierwszym rzędzie wymagalnego zobowiązania wynikającego z umowy dotyczącej sprzedaży 14 sztuk projektu - określonej tam zaliczki wraz ze związanymi z tym długiem zaległymi należnościami ubocznymi, ale także zobowiązania głównego wynikającego z drugiej umowy - obowiązkowi temu nie podołał. Powód nie dochodził w procesie zapłaty innych należności niż odsetki od zapłaconej 20 dni po terminie zaliczki z umowy dotyczącej 14 sztuk projektu, zatem nie była przedmiotem procesu nadwyżka wpłaty, ponad wymagalne na dzień wpłaty odsetki. W przypadku istnienia jednego długu wraz z należnościami ubocznymi, nawet gdyby dłużnik, spełniając świadczenie, wyraźnie stwierdził, że spłaca należność główną, wierzyciel nie byłby tym wyborem związany i mógłby zaliczyć wpłatę na należności uboczne (wyrok SN z 7 kwietnia 2004 r., IV CK 211/03, LEK nr 182076). Art. 451 § 1 k.c. statuuje bowiem prawo wierzyciela do zaspokojenia w pierwszej kolejności należności ubocznych. W sprawie jednak zachodziła sytuacja odwrotna: wierzyciel twierdził, że nie uznał odsetek za spłacone i dochodził ich pozwem, natomiast

dłużnik wskazywał sposób zaliczenia części wpłaty na należności uboczne (odsetki) od należności głównej wynikającej z zaliczki określonej w umowie dotyczącej sprzedaży 14 sztuk projektu.

Ponadto druga z umów z dnia 24 kwietnia 2008 r., dotycząca sprzedaży 3 sztuk projektu elektrowni wiatrowych, na poczet której jakoby należało zarachować część wpłaty przewyższającą zaliczkę z umowy dotyczącej 14 sztuk projektu, zawierała zupełnie inne uregulowanie dotyczące terminów zapłaty ceny, niż ta pierwsza umowa, która była przedmiotem procesu. W § 4 umowy, dotyczącej sprzedaży 3 projektów, strony ustaliły cenę liczoną od każdej sztuki urządzenia elektrowni wiatrowej składającej się na projekt na kwotę w PLN stanowiącą równowartość 225.000 EURO netto, powiększoną o podatek VAT. Kupujący zobowiązany był zapłacić cenę w terminie 30 dni po pozytywnym badaniu Due Diiigence (łącznie równowartość 675.000 EURO + podatek VAT). W umowie tej w ogóle nie przewidziano wpłaty zaliczek na poczet należności, natomiast uzgodniono jednorazową wpłatę po dokonaniu przez kupującego na jego koszt badania projektu w zakresie due diiigence (tj. po uzyskaniu pozytywnego wyniku gruntownej analizy projektu pod względem założonych przez strony kryteriów, w celu identyfikacji efektów i ewentualnego ryzyka związanego z transakcją). Powód, by wykazać zasadność swojego twierdzenia o zarachowaniu części wpłaty na należność wynikającą z tej umowy musiałby tę okoliczność podnieść w pozwie lub przynajmniej wykazać dołączonymi doń dokumentami, że doszło do badania projektu w zakresie due diiigence i zakończyło się ono pozytywnym rezultatem, tak jak to przewidywała umowa. Tylko w ten sposób uznać można by było, że pozwany był dłużnikiem powoda także w zakresie należności wynikającej z umowy dotyczącej 3 projektów elektrowni wiatrowych. Skoro powód we właściwym czasie nie przejawiał inicjatywy dowodowej, to nie można było przyjąć, na podstawie treści § 4 dołączonej do pozwu umowy z dnia 24 kwietnia 2008 r., dotyczącej sprzedaży 3 sztuk projektu elektrowni wiatrowych, że w ogóle posiadał wymagalną wierzytelność z tego tytułu.

Powód w pozwie odnosił się wyłącznie do kwestii rozliczenia ceny sprzedaży wynikającej z umowy dotyczącej 14 projektów elektrowni, te okoliczności stanowiły podstawę roszczenia zawartego w pozwie i do nich odnosić się mogły wnioski

dowodowe tam sformułowane. Powód nie miał prawa modyfikacji tez dowodowych, na które miały zeznawać strony. Prowadziłoby to do wykazania zupełnie nowych okoliczności, związanych z rozliczeniami umowy dotyczącej trzech projektów, których nie uwzględnił w pozwie. Tak sformułowane tezy dowodowe były w ocenie Sądu sprekludowane w świetle art. 479¹² § 1 k.p.c. Już w pozwie powód powinien był wykazać, że na poczet drugiej umowy pozwany dokonał wpłaty w dniu 10 czerwca 2008 r., podnieść okoliczności i przedstawić dowody dotyczące wymagalności należności wynikającej z umowy dotyczącej sprzedaży trzech projektów oraz umówienia się przez strony, co do sposobu zarachowania zapłaty dokonanej 10 czerwca 2008 r. W tej sytuacji niedopuszczalne było rozszerzanie podstawy roszczenia w toku procesu.

Sąd Rejonowy zasadnie uznał, że zastosowanie znajdował art. 451 k.c. prawidłowo ustalając, że ani dłużnik przy spełnieniu świadczenia nie wskazał, który dług chciał zaspokoić, ani wierzyciel, przyjmując zapłatę, nie wystawił pokwitowania, w którym zaliczyłby otrzymane świadczenie na poczet jednego z długów. Nieprawidłowe jednak było zastosowanie przez Sąd Rejonowy art. 451 § 1 i 2 k.c. zamiast art. 451 § 3 k.c. Pozwany, składając oświadczenie o wybranym przez siebie sposobie zarachowania nadpłaty ponad wymagalną w chwili wpłaty zaliczkę na poczet należności wynikającej z umowy dotyczącej 14 sztuk projektów elektrowni wiatrowych, w istocie odniósł się do art. 451 § 3 k.c., wykazując, że jego wierzycielność wobec powoda z tytułu odsetek za dwadzieścia dni opóźnienia, faktycznie wygasła wskutek zapłaty. Brak oświadczenia dłużnika lub wierzyciela o zaliczeniu spełnionego świadczenia w stosownym czasie, powodował, że na mocy art. 451 § 3 k.c. dokonana wpłatę należało przede wszystkim zaliczyć na poczet długu wymagalnego, a gdyby było kilka długów wymagalnych - na poczet najdawniej wymagalnego. Wobec treści obu umów z dnia 24 kwietnia 2008 r., a także nieudowodnienia przez powoda, że w ogóle należała mu się w chwili zapłaty w dniu 10 czerwca 2008 r. cena wynikająca z umowy dotyczącej 3 projektów, brak było podstaw do prowadzenia przez Sąd pierwszej instancji dalszego postępowania dowodowego. Z tej przyczyny Sąd Okręgowy podzielił zasadność stanowiska Sądu Rejonowego o pominięciu na podstawie art. 217 § 2

k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. wniosku dowodowego powoda o przesłuchanie stron, gdyż nie miał on znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.

Od wyroku Sądu Okręgowego skargę kasacyjną wniósł powód, który zaskarżył go w całości. W ramach podstawy kasacyjnej z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. zarzucił naruszenie:

- art. 479¹² § 1 k.p.c. przez jego wadliwe zastosowanie i uznanie, że powód powinien powołać twierdzenia w zakresie rozliczenia ceny sprzedaży z umowy sprzedaży projektów 3 elektrowni wiatrowych w pozwie w sytuacji, w której powód nie miał obowiązku antycypowania ewentualnego stanowiska procesowego drugiej strony, a zgłoszone w piśmie procesowym z dnia 6 stycznia 2010 r. twierdzenia i dowody pozostawały w ścisłym związku z twierdzeniami odpowiedzi na pozew;
- art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 479¹² § 1 k.p.c. przez jego wadliwe zastosowanie i uznanie, że podstawa faktyczna przedstawiona przez powoda w pozwie została jednoznacznie określona i opiera się na domniemanej woli powoda, w sytuacji gdy podstawa faktyczna pozwu zawiera wskazanie bezspornych faktów dotyczących wysokości uiszczonych przez pozwanego kwot odpowiadających świadczeniom głównym, wynikających z powołanych z pozwu dwóch umów sprzedaży elektrowni wiatrowych;
- art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 378 § 1 i art. 382 k.p.c. poprzez nienależyte ustosunkowanie się w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku do zarzutu apelacyjnego naruszenia art. 217 § 2 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. oraz zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., w tym pominięcie ustalenia przez strony sposobu zachowania świadczenia spełnionego przez pozwaną oraz pominięcia ustalenia, że powód jako wierzyciel, wyraził wolę co do sposobu zachowania świadczenia spełnionego przez pozwanego przed wytoczeniem powództwa w niniejszej sprawie.

W ramach podstawy kasacyjnej z art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. zarzucił naruszenie:

- art. 65 § 2 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i nieuwzględnienie przy rekonstrukcji złożonych przez strony oświadczeń woli, pełnego kontekstu sytuacyjnego dotyczącego wykonywania umowy przez strony, skutkiem czego błędne było ustalenie Sądu, że strony nie uzgodniły sposobu zarachowania świadczenia spełnionego przez pozwaną na rzecz powoda, w sytuacji, w której bezsporny fakt dokonania przez pozwaną zapłaty w wysokości równej świadczeniom głównym wynikającym z dwóch umów sprzedaży projektów elektrowni wiatrowych, jednoznacznie wskazuje na zamiar stron zaliczenia tej wpłaty na poczet świadczeń głównych, a nie na poczet należności ubocznych (odsetek);
- art. 451 § 1 k.c. poprzez jego niezastosowanie i uznanie, że w okolicznościach faktycznych niniejszej sprawy strony nie określiły sposobu zarachowania spełnionego na rzecz powoda świadczenia;
- art. 451 § 3 k.c. poprzez jego zastosowanie, opartym na wadliwej rekonstrukcji oświadczeń woli i złożeniu, że między stronami nie doszło do uzgodnienia sposobu zarachowania spełnionych na rzecz powoda świadczeń i w konsekwencji zaliczenia świadczenia pozwanego na poczet długu najdawniej wymagalnego, w tym na poczet należności z tytułu odsetek ustawowych dochodzących w niniejszej sprawie.

Powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji lub uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i wydanie orzeczenia co do istoty sprawy przez uwzględnienie powództwa w całości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Okoliczności sprawy, w której wniesiono skargę kasacyjną, wymagają w pierwszej kolejności odniesienia się ogólnie do zagadnień materialnoprawnych dotyczących zarachowania świadczenia spełnionego przez dłużnika na poczet jednego z długów. Mimo powołania się przez Sąd Okręgowy na wynikającą z art. 479¹² § 1 k.p.c. prekluzję podnoszonych przez powoda twierdzeń i dowodów dotyczących posiadania przez pozwanego oprócz długu wynikającego z umowy sprzedaży 14 projektów elektrowni wiatrowych także długu wynikającego z drugiej

umowy dotyczącej sprzedaży 3 projektów elektrowni wiatrowych, ostatecznie Sąd Okręgowy zastosował w sprawie art. 451 § 3 k.c., co pozostaje w oczywistej sprzeczności z przyjętą podstawą faktyczną rozstrzygnięcia, z której nie wynika, aby w chwili spełnienia przez pozwanego świadczenia pieniężnego miał on wymagalne dwa długi, a w konsekwencji zachodziła potrzeba sięgnięcia do regulacji zawartej w tym przepisie. W takim przypadku, konsekwentnie należało przyjąć, że powód miał jeden dług, z którego wynikało świadczenie główne oraz uboczne, w postaci odsetek, które zostały w całości spełnione przez pozwanego. Zastosowanie art. 451 § 3 k.c. mogło mieć miejsce jedynie wówczas, gdy w chwili spełnienia świadczenia przez pozwanego istniały przynajmniej dwa jednorodnjowe i wymagalne długi wobec powoda, a spełnione świadczenie nie wystarczało na ich pełne zaspokojenie. Dług, w rozumieniu art. 451 k.c., obejmuje bowiem całość obowiązków dłużnika wynikających z tego samego stosunku prawnego. Konieczność zastosowania art. 451 § 3 k.c. nie aktualizuje się wówczas, gdy dłużnik ma wobec wierzyciela dług obejmujący świadczenie główne i świadczenia uboczne, a spełnione przez niego świadczenie jest wystarczające do zaspokojenia obu tych świadczeń.

W przypadku, gdy dłużnik ma wobec wierzyciela kilka długów, a spełnione świadczenie nie wystarcza na ich całkowite spełnienie, wierzyciel z dłużnikiem mogą jeszcze przed spełnieniem świadczenia umówić się, jak świadczenie dłużnika ma zastać zarachowane na poczet tych długów. Gdy wierzyciel z dłużnikiem uzgodnił sposób zarachowania świadczenia dłużnika na poczet różnych długów następują takie skutki, jakie wynikają z zawartego między nimi porozumienia. Dopiero wobec braku takiego porozumienia ma zastosowanie art. 451 k.c. Uwzględniając powyższe, zachodzi sprzeczność logiczna zarzutów skargi kasacyjnej naruszenia prawa materialnego - art. 65 § 2 k.c. oraz art. 451 § 1 k.c. Zarzut naruszenia art. 65 § 2 k.c. został bowiem uzasadniony jego niewłaściwym zastosowaniem, w rezultacie którego Sąd nie przyjął, aby zgodnym zamiarem stron było zaliczenie wpłaty dokonanej przez pozwanego na poczet świadczeń głównych z obu umów, a nie na poczet należności ubocznych. Art. 65 § 2 k.c. dotyczy wykładni umów, a więc zakłada złożenie przez strony zgodnych oświadczeń woli – w tym przypadku - co do sposobu zarachowania zapłaconej przez pozwanego

kwoty pieniężnej. Przyjęcie, zgodnie z zarzutem kasacyjnym powoda, że strony uzgodniły sposób zarachowania kwoty pieniężnej zapłaconej przez pozwanego wykluczałoby możliwość jednoczesnego naruszenia przez Sąd art. 451 § 1 k.c., który ma zastosowanie wówczas, gdy strony nie złożą zgodnego oświadczenia określającego sposób zarachowania spełnionego przez dłużnika świadczenia. W takim przypadku, jeżeli dłużnik ma kilka długów tego samego rodzaju może on wskazać wierzycielowi, który z długów chce zaspokoić. Wierzyciel jest związany wyborem dłużnika, a jedynie, co wynika z art. 451 § 1 zd. drugie k.c., może to, co przypada na poczet danego długu, zaliczyć na związane z tym długiem zaległe należności uboczne oraz na zalegające świadczenia główne. Uprawnienia wierzyciela, w tym zakresie, nie wyłącza nawet odmienna wola dłużnika (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2005 r., II CK 433/04, Lex nr 284127). Art. 451 § 3 k.c. ma natomiast zastosowanie wówczas, gdy dłużnik i wierzyciel nie zawarli porozumienia dotyczącego sposobu zarachowania świadczenia dłużnika na poczet różnych długów, a żaden z nich nie złożył oświadczenia, o którym mowa w art. 451 § 1 (dłużnik) i 2 k.c. (wierzyciel).

W skardze kasacyjnej powód błędnie utożsamia zawarcie pomiędzy nim i pozwanym porozumienia co do sposobu zarachowania spełnionego świadczenia na poczet różnych długów z sytuacją objętą hipotezą art. 451 § 1 k.c., tj. wskazaniem przez dłużnika sposobu zarachowania uiszczonej przez niego kwoty pieniężnej. W istocie bowiem powód, podnosząc że Sąd Okręgowy nie uwzględnił zamiaru stron zaliczenia wpłaty pieniężnej pozwanego na poczet należności głównych wynikających z dwóch umów, podniósł, że to pozwany jako dłużnik, płacąc kwotę równą - co nie zostało jednak dotychczas ustalone - świadczeniom głównym wynikającym z dwóch umów zawartych w dniu 28 kwietnia 2008 r. wyraził dostatecznie wolę spełnienia obu tych świadczeń. Jeżeli tak było w istocie, to przeciwko temu powód nawet nie mógł oponować, bez znaczenia jest więc to, czy i w jaki sposób wyraził na to zgodę. W tej sytuacji, powód, jako wierzyciel, mógł najwyżej skorzystać z uprawnienia wynikającego z art. 451 § 1 zd. drugie k.c., z czego jednak, jak twierdził w procesie, nie skorzystał.

Wola dłużnika zaliczenia spełnionego przez niego świadczenia na poczet określonych długów może być wyrażona w dowolny sposób, a jej interpretacja

podlega zasadom określonym w art. 65 § 1 k.c. W szczególności o zamiarze dłużnika może świadczyć także wysokość spełnionego świadczenia. W przypadku spełnienia świadczenia odpowiadającego wysokością jednemu z dwóch świadczeń głównych można domniemywać – wobec braku innych okoliczności - że zamiarem dłużnika było zaspokojenie tego długu, który wysokością odpowiada spełnionemu świadczeniu. Również w przypadku, gdy wysokość spełnionego przez dłużnika świadczenia odpowiada wysokością sumie świadczeń głównych wynikających z różnych tytułów można domniemywać wolę dłużnika spełnienia tych świadczeń, a nie tylko jedno z nich wraz z należnościami ubocznymi. Zastosowanie tego rodzaju domniemania woli dłużnika jest szczególnie uzasadnione wówczas, gdy wysokość spełnionego świadczenia – co nie było przedmiotem oceny Sądu Okręgowego – odpowiadałaby sumie świadczeń głównych wynikających z różnych tytułów, a nie odpowiadałaby wysokością sumie należności głównej oraz należności ubocznych wynikających z jednego ze stosunków zobowiązaniowych. Oczywiście, w takiej sytuacji, nie jest wykluczone dowodzenie przez dłużnika, że inne okoliczności, poprzedzające albo towarzyszące spełnieniu świadczeniu, mogły wskazywać na jego inny zamiar co do sposobu zarachowania spełnionego świadczenia przez wierzyciela.

Powód, po wniesieniu przez pozwanego odpowiedzi na pozew, podniósł, że pozwany, spełniając świadczenie pieniężne, wskazał, iż chciał zaspokoić oba świadczenia główne wynikające z umów zawartych w dniu 28 kwietnia 2008 r., a w konsekwencji, że nie zostało spełnione świadczenie uboczne w postaci prawa do odsetek ustawowych w związku z opóźnieniem zapłaty należności wynikającej z umowy sprzedaży 14 projektów elektrowni wiatrowych. W ocenie Sądu Okręgowego, który zaaprobował w tym zakresie stanowisko Sądu Rejonowego, przeciwko możliwości podniesienia przez powoda tego twierdzenia, sprzeciwiała się treść art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 479¹² § 1 k.p.c. W wyroku z dnia 12 maja 2006 r., V CSK 55/06 (Lex Polonica nr 1631127) Sąd Najwyższy stwierdził, że przewidziana w art. 479¹² § 1 k.p.c. prekluzja dowodowa odnosi się przede wszystkim do twierdzeń i dowodów dotyczących bezpośrednio zgłoszonego w pozwie roszczenia, a nie twierdzeń i dowodów, które mogłyby być przedstawione przy hipotetycznym przyjęciu możliwego sposobu obrony pozwanego dłużnika.

Uwzględniając to stanowisko, należy zwrócić uwagę na to, że powód już w uzasadnieniu pozwu podniósł nie tylko fakt zawarcia z pozwanym umowy, na podstawie której bezpośrednio dochodził roszczenia, lecz także wskazał, iż strony zawarły drugą umowę, z której roszczeń nie dochodził oraz załączył do pozwu dokumenty wykazujące te fakty. Powołał się także na dokumenty związane ze spełnieniem przez pozwanego świadczenia - z których nie wynikało jednoznacznie na poczet, jakich długów miało ono zostać zarachowane – oraz na wezwanie z dnia 3 września 2009 r., które nawiązywało do dwóch umów z dnia 28 kwietnia 2008 r. oraz wzywało pozwanego do zapłaty odsetek z tytułu zapłaty z opóźnieniem zaliczki, co jednoznacznie wskazywało, że na ich poczet powód nie zaliczył świadczenia spełnionego przez pozwanego. Z pisma tego wyraźnie także wynikało, że powód spełnione przez pozwanego świadczenie zarachował na poczet „głównego zobowiązania”. Z tej przyczyny powołane przez powoda okoliczności w piśmie procesowym z dnia 6 stycznia 2010 r., wniesionym po doręczeniu powodowi odpowiedzi na pozew, nie wykraczały poza ramy podstawy faktycznej powództwa, lecz stanowiły rozwinięcie ujętych faktów zawartych w pozwie i były adekwatną reakcją powoda w stosunku do obrony podjętej przez pozwanego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2007 r., III CSK 292/07, Lex Polonica nr 1845817). Potrzeba powołania tych okoliczności i dowodów, jak to przewiduje art. 479¹² § 1 zd. drugie k.p.c., wynika później. W wyroku z dnia 10 lipca 2008 r., III CSK 65/08 (Lex Polonica nr 1935291) Sąd Najwyższy przyjął, że wymagania przewidziane w powołanym wyżej przepisie nie uzasadniają żądania od powoda zgłoszenia twierdzeń i dowodów zakładających każdą potencjalną możliwą obronę pozwanego i jego stanowiska w kwestii stosunku prawnego będącego podstawą roszczenia. Należy uwzględnić – jak przyjął Sąd Rejonowy, a czego nie kwestionował Sąd Okręgowy – że pozwany dopiero w odpowiedzi na pozew wyraźnie wskazał, iż dokonane przez niego wpłaty kwot pieniężnych zawierały w sobie odsetki za zwłokę z tytułu opóźnienia w zapłacie zaliczki z tytułu umowy sprzedaży 14 projektów elektrowni wiatrowych. Z korespondencji poprzedzającej wniesienie powództwa powód nie mógł więc wnioskować sposobu obrony pozwanego, w szczególności nie musiał antycypować podniesienia w postępowaniu sądowym przez pozwanego zarzutu spełnienia świadczenia

dochodzonego w pozwie, a tym samym również potrzeby powołania okoliczności dotyczącej wysokości i wymagalności wierzytelności wynikającej z drugiej umowy zawartej w dniu 28 kwietnia 2008 r. Z ogólnej reguły określającej ciężar dowodu, zawartej w art. 6 k.c., wynika, że wierzyciela obciąża ciężar dowodu istnienia wymagalnej wierzytelności, a dłużnika ciężar dowodu jej wygaśnięcia na skutek spełnienia świadczenia. W sytuacji więc, gdy pozwany, jako dłużnik, spełnił wobec powoda, jako wierzyciela, świadczenie pieniężne bez wyraźnego określenia na podstawie jakiego tytułu to czyni, to na pozwanym spoczywał ciężar dowodu faktów mających znaczenie dla oceny na poczet, jakiego długu należało dokonać zarachowania spełnionego przez niego świadczenia. Ponadto, dla uzasadnienia odmowy uwzględnienia twierdzeń i dowodów podniesionych przez powoda w piśmie procesowym wniesionym po doręczeniu mu odpowiedzi na pozew, Sąd Okręgowy przyjął, że w pozwie brak było wzmianki dotyczącej uzgodnionego przez strony sposobu zarachowania wpłaty dokonanej przez pozwanego w dniu 10 czerwca 2008 r. Wprawdzie rzeczywiście w pozwie brak było takich twierdzeń, ale należy wyraźnie odróżnić twierdzenia strony o faktach mających znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy od ich oceny prawnej (kwalifikacji). W istocie bowiem powód w piśmie procesowym z dnia 6 stycznia 2010 r. nie powoływał się na nowy fakt - dotyczący uzgodnienia przez strony sposobu zarachowania dokonanej przez pozwanego zapłaty kwoty pieniężnej - lecz przedstawiał własną ocenę prawną faktów podniesionych już w pozwie, a mianowicie, że zapłata przez pozwanego określonej kwoty, gdy pozwany miał dwa długi wobec powoda, dawała dostatecznie wyraz temu, iż należy ją zarachować na poczet długów obejmujących świadczenia główne z dwóch umów, a nie na poczet długu - obejmującego świadczenie główne i uboczne - wynikającego z jednej umowy sprzedaży 14 projektów umów elektrowni wiatrowych. Zawarcie umowy dotyczącej sposobu zarachowania świadczenia wynikało, zdaniem powoda, z tego że powód w ten właśnie sposób - zgodny z wolą dłużnika - zarachował wpłaconą kwotę, nie korzystając z uprawnienia do zarachowania dokonanej wpłaty w pierwszej kolejności, zgodnie z art. 451 § 1 zd. drugie k.c., na poczet zaległych należności ubocznych. Skutki prawne, na które powołał się powód - nie przesądzając, czy rzeczywiście nastąpiły - nie wynikały jednak z zawarcia pomiędzy stronami porozumienia dotyczącego sposobu

zarachowania dokonanej przez pozwanego wpłaty, lecz z jednostronnej czynności dokonanej przez dłużnika, który wskazał długi, które chciał zaspokoić.

Naruszenie przez Sąd Okręgowy przepisów art. 479¹² § 1 k.p.c. oraz art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 479¹² § 1 k.p.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, gdyż rzutowało na ocenę tego Sądu zarzutu apelacyjnego naruszenia przez Sąd Rejonowy art. 217 § 2 k.p.c. oraz art. 227 k.p.c., co miało wpływ na przyjętą podstawę faktyczną rozstrzygnięcia. Ze względu na powyższe dla rozstrzygnięcia skargi kasacyjnej nie miał istotnego znaczenia podniesiony w skardze zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., art. 378 § 1 i art. 382 k.p.c. Zarzut ten jednak nie był uzasadniony, gdyż z uzasadnienia Sądu Okręgowego wynikają przyczyny nieuwzględnienia przez ten Sąd podniesionych w apelacji zarzutów naruszenia art. 217 § 2 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. oraz art. 233 k.p.c.

Uwzględnienie zarzutów procesowych czyni zbędnym odniesienie się w szerszym zakresie niż dokonano tego wcześniej do podniesionych w skardze kasacyjnej zarzutów naruszenia prawa materialnego, co aktualizuje się dopiero wówczas, gdy nie budzi wątpliwości podstawa faktyczna zaskarżonego orzeczenia.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji wyroku, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.